

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографски)

на

XV-то обикновено Народно събрание.

Втора редовна сесия.

V Засѣдание, сжбота, 8 декемврий 1912 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. Атанасъ Буровъ, въ 2 ч. 45 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Моля секретаря г. Маринъ Гайдовъ да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь М. Гайдовъ: (Прочита списъка. Отсѣствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Несторъ Абаджиевъ, Иванъ Абрашевъ, Петъръ Бабаджановъ, д-ръ Мичо Багаровъ, Иванъ Балтаджиевъ, Димитъръ х. Баневъ, Илия С. Бобчевъ, Димитъръ Бръчковъ, Стоянъ Бурмовъ, Георги Диневъ, Мурадъ-бей Джеведовъ, Георги Долапчиевъ, д-ръ Асѣнъ Златевъ, Димитъръ Икономовъ, Иванъ Капаровъ, Йовчо Киревъ, Величко Кознички, д-ръ Тодоръ Кръстевъ, Бочо Лачовъ, Тодоръ Лунгаловъ, Антонъ Мандевъ, Георги Маджаровъ, Руфи Махмудовъ, Митю Милковъ, Никола Начевъ, Теню Начевъ, Георги Недковъ, Симеонъ Неновъ, Василъ п. Николовъ, Иванъ Пецовъ, Венедиктъ Поповъ, Стефанъ Пипевъ, Георги Т. Пѣевъ, Петко Разсукановъ, Стоянъ Русевъ, Юрданъ Русевъ, Илия Стаматовъ, Василъ Стаменовъ, Ганчо Торомановъ, Боянъ Ханджиевъ, Борисъ Христовъ, Дечко Ченгелиевъ и Никола Ченковъ)

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Отсѣствуватъ 48 народни прѣдставители. Има, слѣдователно, законния съставъ, за да може да се отвори засѣданнето.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ имамъ да съобща на г. г. народнитѣ прѣдставители, че сж постѣпили за съобщение слѣдующитѣ законопроекти:

Законопроектъ за заплатитѣ на чиновницитѣ и служащитѣ по гражданското вѣдомство прѣзъ врѣме на военното положение;

Законопроектъ за бюджета на новоосвободенитѣ земи за 3¹/₂ мѣсеца, отъ 15 декемврий 1912 г. до 31 мартъ 1913 г., и

Законопроектъ за допълнителенъ свѣрхсмѣтенъ кредитъ къмъ бюджета за 1912 г. на сума 767.850 л.

Тия законопроекти сж напечатани, ще се раздадатъ на г. г. народнитѣ прѣдставители и слѣдъ това вече ще се поставятъ на дневенъ редъ въ едно отъ иднитѣ засѣдания.

Прѣседателството е дало отпущкъ на ямболския народенъ прѣдставитель г. Митю Милковъ — 5 дена и на юстендилския г. Василъ п. Николовъ 2 дена, които съобщавамъ за свѣдѣние на Народното събрание.

Слѣдъ това пристѣпваме къмъ дневния редъ.

Първата точка на дневния редъ е разглеждане прѣдложеннето за гласуване кредитъ за първитѣ три мѣсеца отъ 1913 г. въ размѣръ на 3¹/₂ отъ кредититѣ по редовния и извънредния бюджети и по бюджетитѣ на фондоветѣ за 1912 г.

Министъръ Т. Теодоровъ: Да се изостави засега първата точка, тъй като другитѣ точки сж по-сигѣшни.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Г. министърътъ на финанситѣ моли г. г. народнитѣ прѣдставители да се изостави засега първата точка отъ дневния редъ, тъй като останалитѣ точки сж по-сигѣшни. Азъ ще моля г. г. народнитѣ прѣдставители да се съгласятъ съ това прѣреждане. Които сж съгласни да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Пристѣпваме къмъ втората точка отъ дневния редъ — второ четене законопроекта за допълнителенъ извънреденъ свѣрхсмѣтенъ кредитъ отъ 50.000.000 л. за военни нужди.

Моля г. докладчика да докладва.

Докладчикъ П. Бешковъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за допълнителенъ извънреденъ свѣрхсмѣтенъ кредитъ отъ 50.000.000 л. за военни нужди.“

Комисията прие заглавието така, както е прѣдложено.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ заглавието на законопроекта тъй, както се прочете отъ г. докладчика,

моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Докладчикъ П. Бешковъ: (Чете)

„Чл. 1. Разрѣшава се на министра на войната допълнителенъ извънреденъ свърхсметенъ кредитъ на сума 50.000.000 л. за нуждитъ на армията, изброени въ чл. 1 на закона за извънредния свърхсметенъ кредитъ отъ 50.000.000 л. за военни нужди, утвърденъ съ указъ № 82 отъ 27 септември 1912 г.“

Прѣдседателствуещъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ чл. 1 на законопроекта тъй, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Докладчикъ П. Бешковъ: (Чете)

„Чл. 2. Разходитъ по тоя допълнителенъ свърхсметенъ кредитъ да се произвеждатъ и оправдаватъ съгласно съ закона за отчетността по бюджета и съ постановленията, съдържащи се въ закона за извънреденъ свърхсметенъ кредитъ отъ 50.000.000 л. за военни нужди, утвърденъ съ указъ № 82 отъ 27 септември 1912 г.“

Прѣдседателствуещъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ чл. 2 тъй, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Докладчикъ П. Бешковъ: (Чете)

„Чл. 3. Разходитъ по тоя допълнителенъ свърхсметенъ кредитъ да се покриятъ отъ произведението на заемъ срѣщу съкровищни бонове.“

Прѣдседателствуещъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ чл. 3 тъй, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Минаваме къмъ слѣдующата точка отъ дневния редъ — разглеждане прѣдложението за одобрение указа № 91 отъ 6 ноември 1912 г. по насичане на размѣнни монети.

Моля г. секретаря да прочете проекта за рѣшенне.

Секретаръ М. Гайдовъ: (Чете)

„Изложение на мотивитъ“

къмъ проекта за рѣшенне за одобрение указа № 91 отъ 6 ноември 1912 г. по насичането на размѣнни монети.

Г. г. народни прѣдставители,

„Дребнитъ сребърни (2, 1 и 1/2 лева) и другитъ размѣнни монети, пуснати въ обръщение до мобилизацията на войскитъ (17 септември 1912 г.) не можаха да удовлетворятъ нуждата на пазара отъ такива размѣнни срѣдства. Въ послѣднитъ нѣколко години търговекиятъ обмѣнъ вътрѣ въ страната е взелъ размѣри, които далеко надминаватъ онова състояние на вътрѣшнитъ възмания-давания, което е било, когато е рѣшено отсичането на послѣдната партида сребърни монети (1909—1910 г.). Тази нужда започна да се чувствува още по-силно съ обявяване общата мобилизация на войскитъ. Прѣзъ всичкото врѣме отъ мобилизацията насамъ Българската народна банка се видѣ принудена непрѣстанно да движи дребнитъ монети отъ единъ клонъ или агентура къмъ други и то безъ да може да удовлетвори нуждитъ на пазара наврѣме. Но ако отсѣченитъ дотогава дребни монети не можаха да удовлетворятъ нуждата на обръщението въ царството, то още по-малко тѣ можаха да отговорятъ на нуждата на разширения съ новоосвободенитъ земи пазаръ. А пъкъ интереситъ на държавата изискватъ възможно по-скоро да се изтег-

лятъ отъ обръщение турскитъ сребърни и други размѣнни монети въ новоосвободенитъ земи. Това пъкъ може да стане само чрѣзъ пуцане на наши монети отъ съответнитъ видове и дѣления, които да замѣнятъ напълно службата на турскитъ.

„Така че нуждата отъ нови размѣнни сребърни и други монети е безпорна. Това се вижда и отъ факта, че въ каситъ на Българската народна банка се намираха по врѣме на мобилизацията едва 6—700 хиляди лева отъ всичкитъ тѣзи видове монети, които отдавна сѣ били изчерпани. Въпросътъ бѣ какво количество би трѣбвало да се отсѣкатъ. До мобилизацията сѣ пуцнати въ обръщение сребърни монети отъ по лева 2, 1 и 1/2, лева 25.000.000. Прѣсметнато, на глава се пада по 5-50 л. Въ Сърбия и Ромѣния, за които имаме свѣдѣния само за врѣмето до 1906 г., се падатъ отсѣчени отъ този видъ монети по 7 л. на глава. Нормата за държавитъ отъ латинския монетенъ съюзъ е 16 л., а въ Германия — 20 марки на глава. Тѣй че, ако вземемъ за мѣрило Ромѣния и Сърбия, нашиятъ пазаръ въ старитъ граници на царството може да поеме още 6—7 милиона лева подобни монети.

„Количеството на насѣченитъ досега и пуснати въ обръщение никелови монети възлиза на 7 милиона лева, или на човѣкъ около 1 1/2 л., а бронзовитъ дребни монети по 1 и 2 ст. сѣ станали голѣма рѣдкостъ. Нуждата отъ размѣнни никелови и бронзови дребни монети сѣщо така силно се чувствуваше.

„Прѣдъ видъ на тая растяща нужда отъ размѣнни монети, които съ разширението прѣдѣлитъ на царството още повече нарасна и ако не се задоволѣше своевременно би настѣпило въ страната едно тежко парично затруднение по липса на размѣнна монета, затруднение, което особено силно би се почувствувало прѣзъ идущитъ лѣтни мѣсеци, и прѣдъ видъ, отъ друга страна, на невъзможността да се извърши доставката на потребното количество размѣнни монети по-рано отъ 4—8 мѣсеца, то повѣреното ми министерство сезира Министерския съветъ и тоя послѣдниятъ съ 1-то си постановление отъ 21 октомври, протоколъ № 154, одобри да се произведе търгъ по доброволно съгласие за насичането на слѣднитъ видове размѣнни монети:

„Сребърни монети отъ по:

2 л.	1.000.000 бройки за 2.000.000 л. номинални
1 „	2.000.000 „ „ 2.000.000 „ „
1/2 „	2.000.000 „ „ 1.000.000 „ „

„Никелови монети отъ по:

20 ст.	10.000.000 бройки за 2.000.000 л. номинални
10 „	13.000.000 „ „ 1.800.000 „ „
5 „	14.000.000 „ „ 700.000 „ „

„Бронзови монети отъ по:

2 ст.	40.000.000 бройки за 800.000 л. номинални
1 „	20.000.000 „ „ 200.000 „ „

„Това постановление се утвърди съ указъ № 91 отъ 6 ноември 1912 г. (брой 258 на „Държавенъ вѣстникъ“). Макаръ това количество и да не е достатъчно да задоволи пазълно дѣйствителната нужда отъ размѣнни монети, повѣреното ми министерство се ограничи само съ него засега, за да не би съ едно по-значително количество размѣнни монети да се причини прѣсипане на пазара съ такива.

„Търгътъ за насичането и доставянето на сребърнитъ, бронзовитъ и никеловитъ монети се произведе на 4 ноември т. г., но се утвърди само за никеловитъ, понеже само за тѣхъ се получиша твърди износни за съкровището цѣни, както това се вижда отъ долната таблица; за сребърнитъ и бронзовитъ монети се произведе на 30 ноември т. г. наново търгъ, който подлежи на утвърждение, поради добититъ по-износни цѣни.

М о н е т и	Наситания прѣди 1912 г.				Търга на 4 ноемврий 1912 г.			
	Стойност на ме- тала въ 100 л. отъ сребърни монети	Цѣна по търга (най- низка)	Остава разлика за други разноси и печалба на прѣд- приемача	Срѣдна разлика за всички видове	Стойност на ме- тала въ 100 л. отъ сребърни монети	Цѣна по търга (най- низка)	Остава разлика за други разноси и печалба на прѣд- приемача	Срѣдна разлика за всички видове монети
Никелови монети 1906 г.	лева	лева	лева	лева	лева	лева	лева	лева
20 ст.	6-54	12-—	5-46	9-09	6-39	9-96	3-57	6 13
10 ст.	10-47	19-—	8-53		10-23	16-04	5-81	
5 ст.	15-71	24-—	13-29		15-34	24-36	9-02	

„Като ви прѣдставямъ проекто-рѣшението за одо-
брение указа № 91 отъ 6 ноемврий 1912 г., имамъ
честь да ви моля, г. г. народни прѣдставители, да
го разгледате и гласувате.

„София, 5 декемврий 1912 г.

Министъръ на финанситѣ: Т. Теодоровъ.

Проектъ.

„Р ѣ ш е н и е

за одобрение указа № 91 отъ 6 ноемврий 1912 г.

„Чл. 1. Одобрява се указътъ № 91 отъ 6 ноемврий
1912 г., съ който се разрѣшава, съгласно I-то поста-
повление на Министерския съвѣтъ, взето въ засѣда-
нието му отъ 21 октомврий 1912 г., протоколъ № 154,
да се отсѣкатъ слѣднитѣ видове размѣнни монети:

„I. Сребърни монети.

2 л. 1.000.000 бройки за 2.000.000 л. номинални
1 „ 2.000.000 — „ 2.000.000 „ „
1/2 „ 2.000.000 — „ 1.000.000 „ „

„II. Никелови монети.

20 ст. 10.000.000 бройки за 2.000.000 л. номинални
10 „ 13.000.000 „ „ 1.300.000 „ „
5 „ 14.000.000 „ „ 700.000 „ „

„III. Бронзови монети.

2 ст. 40.000.000 бройки за 800.000 л. номинални
1 „ 20.000.000 „ „ 200.000 „ „

„Чл. 2. Видътъ на монетитѣ, както на сребърнитѣ,
така и на никеловитѣ и бронзовитѣ, да бѣде сѣщиятъ,
както на послѣднитѣ отсѣчени монети отъ сѣщия
видъ и дѣление.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Тѣй като никой
не иска думата, ще се гласува. Моля ония г. г. на-
родни прѣдставители, които приематъ рѣшението за
одобряване указа № 91 отъ 6 ноемврий 1912 г. по
наситане размѣнни монети, тѣй, както се прочете отъ
г. секретаря, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство)
Сѣбранието приема.

Министъръ Т. Теодоровъ: Моля да се повърнемъ
на първата точка отъ дневния редъ.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Съ съгласието
на г. министра на финанситѣ, ще се повърнемъ къмъ
първата точка на дневния редъ: разглеждане прѣдло-

жението за гласуване кредитъ за първитѣ три мѣ-
сеца отъ 1903 г., което бидейки отъ законодателенъ
характеръ, ще трѣбва да се приеме на три четения.
Моля г. секретаря да прочете прѣдложението.

Секретаръ М. Гайдовъ: (Чете)

„Изложение на мотивитѣ

къмъ прѣдложението за гласуване кредити за първитѣ
три мѣсеца отъ 1913 г. въ размѣръ на $\frac{3}{12}$ отъ кре-
дититѣ на редовния и извънредния бюджети и по
бюджетитѣ на фондоветѣ за 1912 г.

„Г. г. народни прѣдставители,

„Поради извънреднитѣ събития, които прѣживѣва
страната прѣзъ настоящата година, нѣма възмож-
ностъ да се разискватъ и гласуватъ прихода-разход-
нитѣ бюджети на царството, както и ония на фондо-
ветѣ за идущата 1913 г.; за това имамъ честь да ви
помоля, г. г. народни прѣдставители, да гласувате
настоящото прѣдложение, съ което се разрѣшаватъ
кредити въ размѣръ на $\frac{3}{12}$ отъ бюджетитѣ за 1912 г.

„София, 30 ноемврий 1912 г.

„Министъръ на финанситѣ: Т. Теодоровъ.

„Прѣдложение

за гласуване кредитъ за първитѣ три мѣсеца отъ
1913 г. въ размѣръ на $\frac{3}{12}$ отъ кредититѣ по редовния
и извънредния бюджети и по бюджетитѣ на
фондоветѣ за 1912 г.

„Чл. 1. Разрѣшава се на министритѣ кредити да
извършватъ разходи за първитѣ три мѣсеца отъ
1913 г. въ размѣръ на $\frac{3}{12}$ отъ кредититѣ по редовния
и извънредния бюджети на царството и по бюдже-
титѣ на фондоветѣ за 1912 г., като оставатъ въ сила
всички постановления, съдържащи се въ тия бю-
джети.

„Чл. 2. Прѣдоставя се на министра на финанситѣ
правото да разрѣшава да се ангажира държавното съ-
кровище въ разходи за веществени разноси по-
големъ отъ $\frac{3}{12}$ отъ кредититѣ за 1912 г., за всѣки
случай по отдѣлно, въ онѣзи случаи, когато прѣдви-
денитѣ въ бюджета на 1912 г. веществени разходи по
естеството си, или поради по-рано поети чрѣзъ дого-
вори задължения или по силата на специални законо-
положения, подлежатъ да бѣдатъ удовлетворени
прѣзъ първитѣ три мѣсеца на годината въ размѣръ
по-големъ отъ $\frac{3}{12}$ части.

„Чл. 3. Разрѣшава се на министритѣ да събиратъ приходитѣ за 1913 г. въз основа на съществуващитѣ закони и правилници.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Има думата г. министрътъ на финанситѣ.

Министръ Т. Теодоровъ: Г. г. народни прѣдсавители! Както чухте, мотивитѣ за внасянето на това прѣдложение сѣ твърдѣ кратки; но тѣ сѣ твърдѣ внушителни и уважителни. Изобщо не е добръ една страна, която се управлява конституционно-парламентарно, да остава безъ бюджетъ наврѣме приготвенъ и наврѣме гласуванъ отъ Народното събрание и приготвянето къмъ гласуване на врѣмenni дванадесетини е всѣкога една аномалностъ, даже мѣрка осждителна. Затуй ние виждаме въ нашия политически животъ, за наше щастие, такъвизъ прецеденти твърдѣ малко. Въ повечето случаи, въ голѣмото количество случаи ние — добръ или лошо — повѣкога и твърдѣ повърхностно, набърже сме разглеждали бюджета, но се сме имали единъ гласуванъ бюджетъ прѣди началото на бюджетното управление, за което той трѣбва да бѣде съставенъ и гласуванъ отъ камарата. Практиката у насъ на врѣмenni дванадесетини е твърдѣ рѣдко изключение. Такъвъ е билъ случаятъ, напр., по врѣме на българско-сръбската война и другъ пътъ, когато министерството е било съставено прѣзъ м. декемврий; всичко ми се струва въ цѣлия нашъ политически животъ два или три случая има на гласуване врѣмenni дванадесетини. Но въ настоящия случай, гласуването на врѣмenni дванадесетини, и то три, а не една или двѣ, се налага отъ такива извънредни и повелителни причини, че убѣденъ съмъ никой отъ васъ нѣма да направи за това укоръ на правителството. Не е врѣмето, което ни липсваше, за да можемъ да съставимъ единъ бюджетъ за 1913 г. Напротивъ, мога да ви заявя, че новитѣ бюджетопроекти, съ изключение бюджетитѣ на двѣ министерства за идущата година, бѣха вече изработени отъ министерствата, внесени въ Министерството на финанситѣ, прѣгледани отъ него и внесени въ Министерския съветъ за одобрение още прѣди 17 септемврий. И ако не бѣха извънреднитѣ събития тая година, а именно общата мобилизация започвана на тази дата и слѣдъ това войната, която още не е свършена, не е получила своя край, ние сигурно щѣхме да имаме въ тази сесия бюджетопроектитѣ за идущата 1913 г. изработенъ още прѣзъ м. септемврий — до края на м. септемврий — одобренъ отъ Министерския съветъ и още въ първитѣ дни на камарата, която трѣбваше да бѣде свикана на 15 октомврий, ние всички щѣхте да имате на рацѣ за пълно ваше задоволство, на и наше задоволство, бюджетопоекта за идущата година. И ние сме, които можемъ най-много да съжаляваме, че не можахме да направимъ това нѣщо, защото бюджетопроектитѣ ни за 1913 г. съдържаше реализирането на пѣкои твърдѣ важни реформи. Така напр., въ този бюджетъ намѣрваше изразение законътъ, който вие гласувахте въ миналата сесия за подобрене заплатитѣ на магистратурата, на сждитѣ; въ него бюджетъ намираше изразение законътъ, който вие гласувахте за създаване на висшъ административенъ сждъ; въ него се прѣдвиждаха значителни увеличения и подобрения въ заплатитѣ на духовенството и на цѣлъ редъ държавни чиновници, една нужда отдавна съзната отъ всинца ни и удовлетворението на която се изискваше, изисква се и сега отъ добръ разбранитѣ интереси на държавното управление. Имаше и цѣлъ редъ други, по-маловажни на видъ, но твърдѣ съществени реформи, които цѣляха подобрието на всички отрасли на нашето земледѣлско и фабрично производство, подобрене на професионалното образование и пр. Обаче, въпреки че нашата работа въ това отношение е почти привършена, ние не можахме да излѣземъ сега прѣдъ

почитаемото Народно събрание и да му прѣдложимъ на разглеждане този нашъ бюджетопроектъ за идущата година, защото войната докара извѣстенъ смутъ въ икономическото състояние на народа, смутъ въ народното производство и стопанство, който трѣбва да се има прѣдъ видъ вече за напредъ при съставяне на бюджетитѣ и който смутъ при съставянето на нашия бюджетопроектъ прѣзъ септемврий т. г. не можахме да имаме прѣдъ видъ и го нѣмахме. И по-важното е, че ние не сме въ състояние отсега да прѣцѣнимъ до каква степенъ войната съ онѣзи неизбѣжни материални разорения, които тя докарва и които дѣйствително у насъ докара, съ огромнитѣ жертви въ хора, съ огромнитѣ жертви въ добитѣкъ, съ изоставяне на всичкитѣ работи, съ спиране на производството, съ прѣкрацаване на вътрѣшнитѣ съобщения, съ прѣкрацаване на вносната и износната търговия въ продължение на пѣколко мѣсеци, и съ маса още други явления отъ икономически характеръ, които сега нѣмамъ за задача да изчерпвамъ, не можахме, казвамъ, да прѣцѣнимъ отсега до каква степенъ ще се отразятъ на първия бюджетъ, който ще имаме да съставяме, както въ приходната му, така също и въ разходната му частъ.

Независимо отъ това, слѣдъ онѣзи блѣскани успѣхи на българското оръжие, слѣдъ даденитѣ тоякова сжжии и многочислени жертви на бойното поле, ние очакваме съ пълна утѣрностъ да се очертаятъ въ едно близко врѣме, въ едно малко или много отдалечено отъ днесъ, но все таки не въ настояще врѣме, новитѣ широки прѣдѣли на българската държава. И слѣдователно, ако бѣхме сезирали Народното събрание съ онзи бюджетопроектъ, който ние сме съставили и приготвили прѣзъ септемврий т. г., като сме имали прѣдъ видъ само нуждитѣ и срѣдствата на българското царство въ онова врѣме, то щѣхме да направимъ едно съвсѣмъ нецѣлѣсообразно нѣщо. И заради туй, щемъ-нещемъ, ние бѣхме длъжни да се спремъ засега на този експедидентъ — гласуването на врѣмenni мѣсечни бюджети, докато споредъ нашитѣ прѣдвиждания наставе възможностъ да можемъ да прѣцѣнимъ по-точно влиянието, което войната е упражнила въ нашето народно и държавно стопанство, да можемъ да опрѣдѣлимъ какъ тя ще се отрази въ приходната частъ на бюджета, какви разходи тя ни води, а такъва несъмнѣно има и въ твърдѣ голѣмъ размѣръ, докато подиръ това не прѣцѣнимъ какви ще бждатъ нуждитѣ на новитѣ територии, които влизатъ вече въ българскитѣ прѣдѣли и какви сѣ срѣдствата, които ще ни донесатъ тѣзи нови територии, защото трѣбва да признаемъ, че и срѣдствата на тѣзи нови земи ще бждатъ едно проблематично нѣщо подиръ войната: войната е разорителна и за насъ тукъ, и за мѣстата тамъ, отъ които тя е направила своя театръ, и може-би материалното разорение тамъ е значително по-голѣмо, отколкото тукъ.

По всички тѣзи съображения, които сѣ толкова важни и съществени, щото правятъ невъзможно изработването на единъ макаръ и приблизителенъ бюджетъ, извършването на една свѣсна, удовлетворителна законодателна работа, ние се принудихме да искаме засега отъ почитаемото Народно събрание да ни гласува по довѣрие за първитѣ три мѣсеца отъ идущата 1913 г. единъ бюджетъ отъ $\frac{3}{12}$ споредъ бюджета на текущата година.

Въпросътъ сега е: дали тѣзи три дванадесетини, гласувани за три мѣсеца въ размѣръ на тазгодишния бюджетъ, ще бждатъ достатѣчни, за да могатъ да удовлетворятъ тѣзи нужди, за които току-що говорихъ и онѣзи, които ще настанатъ веднага слѣдъ очертаването на новитѣ прѣдѣли на българското царство. Ние сме убѣдени още отсега, че тазгодишниятъ бюджетъ, който има прѣдъ видъ само нуждитѣ на сегашната българска държава, ще бѣде недостатъченъ; той не може по никакъ начинъ да удовлетвори

нуждитѣ и на другата частъ, и затова редомъ съ гласуването на врѣмениятъ три дванадесети, които искаме съ току-що прочетеното прѣдложение, ние внасяме и друго прѣдложение за единъ специаленъ кредитъ отъ седемъ милиона и нѣколко стотинъ лева, което току-що сега се раздаде, кредитъ прѣдпазаченъ специално да удовлетвори нуждитѣ на управлението въ новитѣ земи за прѣвитѣ три мѣсеца на идущата 1913 г. И то кои нужди? Най-примитивнитѣ, нуждитѣ за поддържането на реда и спокойствието въ тѣзи земи и за запазване на държавнитѣ имоти. По този начинъ ние мислимъ, че ще имаме достатъчно срѣдства да удовлетворимъ всички нужди на управлението на нашата държава прѣзъ прѣвитѣ три мѣсеца на идущата година и тукъ и тамъ.

Сега по този поводъ, като сезираме народното прѣдставителство съ тѣзи два законопроекта — единътъ сега на разискване и гласуване, а другиятъ, който ще бѣде поставенъ на дневенъ редъ за слѣдующото заседание — ние би трѣбвало да дадемъ едно изложение за финансовото положение на страната, което е вече станало добъръ парламентаренъ обичай; едно експозе за начина, по който се е реализиралъ бюджетътъ за текущата година; едно експозе за вѣроятния начинъ, по който ще може да се приключи бюджетътъ за идущата година. Обаче такова експозе не можемъ да дадемъ. Първо, поради простата и най-главна причина, че прѣзъ послѣднитѣ нѣколко мѣсеца, вслѣдствие на войната, всички онѣзи държавни учрѣждения, които могатъ да ни доставятъ свѣдѣния за всичко, което ни интересува по хазайствения, стопанския животъ на страната, по нейната промишленостъ и търговия, се затвориха и нашитѣ чиновници отъ всички държавни учрѣждения въ по-голтѣмата си частъ отидоха на бойното поле, а останалитѣ не можеха да вършатъ работата и ние се принудихме да ги освободимъ въ безсроченъ отпускъ, като намалихмѣ заплатата имъ на една трета. Между тѣзи учрѣждения фигурира и Дирекцията на статистиката. Та, когато всички тѣзи учрѣждения, които трѣбва да ни дадатъ нужнитѣ свѣдѣния, за да прѣвѣднимъ икономическото състояние на страната и нейното финансово положение, се затвориха, очевидно е, че ние не можемъ да направимъ каквото и да е пълно експозе. И азъ сега вземамъ думата не за да ви направя едно пълно експозе, а да ви дамъ нѣколко цифрови данни, за да можете да имате, г. г. народни прѣдставители, едно приблизително вѣрно въпечатление за състоянието на страната днесъ и за въ едно близко бѣдѣше, за врѣмето поне, прѣзъ което ще важн този врѣмениятъ бюджетъ отъ три дванадесетини, гласуването на който ви е прѣдложено.

До 31 августъ текущата година, значи 17 дена прѣди обявяването на общата мобилизация, ние имаме всичката възможностъ да слѣдимъ икономическия животъ на страната ни и мога да ви кажа, че резултатитѣ до този периодъ бѣха повече отъ утѣшителни, повече отъ насърчителни. Като сравнявахме производството на страната прѣзъ текущата година, постигнатиятъ въ държавното съкровище прѣзъ текущата година — говоря само за врѣмето до 31 августъ 1912 г. — ние констатирахме въ Финансовото министерство съ голѣмо задоволство, че нашата страна вървѣше съ гигантски, мога да кажа безъ прѣувеличение, крачки въ своя икономически напредѣкъ, и че цифритѣ ни даваха пълно право да кажемъ какво не е била година въ цѣлия животъ на България въ миналото, която да е била по-добра, по-насърчителна, отъ колкото текущата година. За да поддрѣпя това свое твърдението азъ ще ви посоча не редъ цифри, както обикновено се правѣше отъ моитѣ прѣдшественици и отъ мене миналата година, а само нѣколко отъ най-главнитѣ.

Така напр., единъ отъ най-важнитѣ симптоми за икономическия напредѣкъ на страната е търговскиятъ ѝ балансъ, нейната външна и вътрѣшна търговия, която винаги е въ зависимостъ отъ вътрѣшното състояние на страната — лошо финансово, икономическо състояние, лоша търговия. Ето въ какви цифри до 31 августъ 1912 г. се рисуваха тази търговия, даже не до 31 августъ, защото нашата статистика до тази дата не може да даде свѣдѣния, а до 30 юний, до която дата ще ви ги дамъ, защото до тази дата имаме точни свѣдѣния; оттамъ-насетнѣ не съществуватъ или сж съвсѣмъ приблизителни. Нашата търговия се е изразявала въ слѣдующитѣ цифри, важността на които за да се разбере трѣбва да се сравнятъ съ прѣдшествующитѣ поне двѣ години или ако искате съ прѣдшествующитѣ десетъ години. Така напр., въ 1901 г. — нѣма да чета отдѣлнитѣ цифри на вноса и износа, а ще събирамъ двѣтъ цифри заедно, както обикновено се прави, защото двѣтъ заедно изразяватъ това що се нарича търговски балансъ — нашиятъ търговски балансъ, значи вносътъ и износътъ заедно взети, се е изразилъ въ цифрата 152.813.832 л.; слѣдующата 1902 г. — 174.931.022 л.; слѣдующата 1903 г. — 189.876.220 л. — както виждате единъ икономически рѣсетъ съ около 20 милиона лева годишно; въ слѣдующата 1904 г., която бѣше една отъ най-плодороднитѣ, най-изобилнитѣ и най-възхваляваната на своето врѣме година въ България, която за нѣколко години се считаше първа въ нашата външна и вътрѣшна търговия, търговскиятъ ѝ балансъ прѣзъ тази година се изрази въ цифрата 287.308.491 л. То бѣше нѣщо нечувано и невиджано до него врѣме нѣщо, което радваше всички и което се отрази въ живота на страната съ една видима охолностъ и оживление.

Слѣдующата 1905 г., по-малко пастлива — даде единъ търговски балансъ 270.210.626 л.; 1906 г. — 223.047.729 л.; 1907 г. — 250.255.786 л.; всичкитѣ тѣзи години не можахъ да достигнатъ тази цифра на 1904 г. — 287 милиона, която бѣше толкова голѣма не само поради количеството на произведеното и изнесеното, но и поради голѣмата цѣна, която имаше тогатазъ; слѣдующата 1908 г. даде единъ търговски балансъ 242.507.639 л. — пакъ по-долу; 1909 г. — 271.863.307 л. — тя се приближава вече най-близо къмъ 1904 г.; 1910 г. — 306.408.928 л., единъ много утѣшителенъ резултатъ, който показва вече, че се заздравява това положение на постоянно напредване, вършане назадъ нѣма, има единъ систематически вървежъ напредъ и той докарва да надминемъ прѣзъ 1910 г. за първи пътъ максималната 1904 г. и да имаме 300 милиона лева въ нашия балансъ. Въ 1911 г. на 7 ноемрий миналата година, по врѣмето когато азъ правѣхъ тукъ своето финансово изложение, ви прѣдсказахъ, възъ основа даннитѣ за външната ни търговия прѣзъ деветѣтъ истекли мѣсеца, че нашиятъ вносъ и износъ заедно, нашиятъ търговски балансъ прѣзъ 1911 г. ще бѣде най-голтѣмиятъ отъ всички прѣдшествующи години, и го опрѣдѣлихъ приблизително на 350 милиона лева до края на годината. Е добръ, резултатитѣ на нашата търговия прѣзъ 1911 г. се свършиха не съ 350 милиона лева, както прѣдвѣждахъ, а съ 383.978.753 л. — едно положение, което азъ имамъ право да охарактеризирамъ като извънредно утѣшително, извънредно благоприятно. По тая година, отначалото си, даде ни такива цифри и резултати, които вече значително надминаха и тѣзи най-хубавитѣ резултати, придобити прѣзъ 1911 г. Така, за прѣвитѣ шестъ мѣсеца отъ текущата година ние имаме единъ вносъ отъ 112.228.064 л. и единъ износъ отъ 110.031.752 л., или изобщо търговскиятъ балансъ само за половина година възлизаше на 222.259.816 л. Ако не се държи смѣтка за несъмненъ фактъ, потвърденъ отъ цѣлата наша история, отъ цѣлата наша търговия, че прѣзъ второто полугодие у насъ вносно-износната търговия изобщо съ стран-

ство е значително по-голямо, отколкото първата половина, и бихме приели по изключение най-неблагоприятното положение, че за второто полугодие ще имаме пакъ такъвъ вносъ и износъ, както за първото полугодие, нѣщо никога не ставало — това цифритъ го доказватъ — то ние трѣбваше да очакваме тази година, по даннитъ за първото полугодие, единъ балансъ не 388 милиона лева, както миналата 1911 г., а 445 милиона лева минимумъ. Монтъ прѣсмѣтания и прѣдвиждания къмъ мѣсець августъ тази година бѣха, че до края на тази година ще имаме като единъ сигуренъ резултатъ единъ вносъ и износъ отъ половинъ милиардъ лева, 500 милиона лева, надминаващи най-благоприятната 1911 г. съ една цифра отъ около 120 милиона лева. Таквоя бѣше положението. Вие виждате, слѣдователно, че като сѣдимъ по този симптомъ — движението на нашата търговия, ние можемъ съ пълно право да кажемъ, че тази година обѣщаваше извънредно много.

Другъ единъ симптомъ, на който винаги стѣмъ се спиралъ, когато стѣмъ искалъ да охарактеризирамъ нашето икономическо положение, е състоянието на нашата Народна банка, като единъ общъ резервуаръ за монетно и кредитно обръщение на страната, където всички бѣди и радости се отразяватъ по единъ най-несъмненъ начинъ. Ето какво бѣше положението на Народната банка къмъ 31 августъ 1912 г. Тя имаше една наличностъ златна отъ 67,655.043 л. злато и сребро. Не поставямъ тукъ въ смѣтка количеството на паритъ, съ които тя разполагаше у своитъ иностранны кореспонденти и което възлизаше приблизително на една сума повече отъ 30 милиона лева, пари, които имаше да взема отъ странство, спиралъ се само върху металическата наличностъ у нея. Срѣщу една наличностъ за прѣзъ миналата година, пакъ най-голяма отъ всички прѣдшествующи, 53,566,000 л. за 1911 г., съ цѣли 14 милиона увеличенъ металически цокъ на нашата Народна банка и то въ разстояние на една година, нѣщо не бивало никога отъ по-рано. Пакъ повтарямъ, независимо отъ голѣмото количество вземания, които тя имаше у своитъ иностранны кореспонденти, които не влизатъ тукъ. Банкното обръщение, което бѣше достигнало своя максимумъ прѣзъ 1911 г. и възлизаше на 118 милиона лева, на 31 августъ 1912 г., безъ никаква мобилизация, безъ война и безъ никакви особени причини, които се прѣдизвикватъ отъ нуждитъ на правителството, бѣше достигнало вече на 132,801,605 л. банкноти, за да може да удовлетвори нуждитъ на едно спокойно търговско обръщение.

Въ пощенската спестовна каса — ще цитирамъ и нея, за да не цитирамъ вече по-нататъкъ Земледѣлската банка, или нѣкои други указани за нашето икономическо състояние прѣзъ текущата година до 31 августъ, до мобилизацията — въ пощенската спестовна каса прѣзъ първото тримѣсечие на 1912 г. имаше постѣпвали спестени суми 11,292,718 л. за три мѣсеца, а изтеглования 8,694,872 л.; значи, приблизително близко три милиона лева останали въ касата въ спестявания. За второто тримѣсечие е имало постѣпления 9,567,556 л., срѣщу изтеглени 8,834,443 л., приблизително пакъ единъ милионъ лева спестявания. Очевидно е, че ако това състояние на мѣщата продължаваше и прѣзъ второто полугодие на годината, нашата Спестовна каса щѣше да счита, че тази, 1912 г., е по-добра отъ всички прѣдшествующи, защото е оставила най-голямо икономии, които до него време сѣ били реализирани въ една година.

И тъй, съ цитиранитъ три примѣра азъ искамъ да подкрѣпя твърдението си, че настоящата година бѣше въ икономическо отношение една отъ най-благоприятнитъ, една отъ най-изобилнитъ години въ живота на държавата.

Но да видимъ какъ се е отразило това състояние и на постѣпленията въ съкровището. Ето какви сѣ цифритъ за постѣпленията въ съкровището прѣзъ това време. Отъ 1 януарий до 31 августъ 1912 г. ние сме имали постѣпвали приходи 111,369,447 л., когато прѣзъ миналата 1911 г., която, както знаете, бѣше тожко една отъ най-добритъ и се свърши съ единъ чистъ излишъкъ отъ около 16 милиона лева и съ излишъкъ въ приходи повече отъ прѣдшествующата, за 1911 — тази сѣщата 1911 г., за времето отъ 1 януарий до 31 августъ бѣше ни дала приходи само 98,109,265 л., т. е. съ една разлика за тази, 1912 г., въ повече отъ 13 милиона лева само за прѣзъ тѣзи осемъ мѣсеца. До края на годината монтъ оправедливи очаквания и сигурни прѣдвиждания бѣха, че текущата година ще се свърши съ едно надминаване на приходитъ или въ сравнение съ приходитъ на миналата, не по-малко отъ 20 милиона лева. И понеже нашиятъ бюджетъ за 1912 г. бѣше съставенъ съ едно увеличение на разходната частъ въ сравнение съ 1911 г., около 10 милиона лева, то ние имаме основание да очакваме, че ако миналата година се свърши съ единъ чистъ излишъкъ отъ 16 милиона лева, тази година, която щѣше да бѣде съ 20 милиона повече приходи при разходенъ бюджетъ увеличенъ съ 10 милиона лева — може-би щѣше да се свърши съ около 26—30 милиона лева излишъкъ, отъ който, разбира се, трѣбваше да се снаде сума за свѣрх-смѣтнитъ кредити, количеството на които е около три-четири милиона лева и се пакъ щѣше да остане единъ много голѣмъ излишъкъ, небивалъ досега у насъ.

Това е положението до мобилизацията. Подиръ мобилизацията, обаче, и прѣзъ време на войната, както всички трѣбва да очакваме, положението се съществено промѣнява. То би се промѣнило въ всѣка държава, дѣто има война. Но у насъ, дѣто войната се прави при тѣзи условия, които ние всички знаемъ и изпитваме, дѣто всѣки може да се каже, и търговецъ, и сенафлия, и работникъ, и чиновникъ, и актьоръ, и професоръ, и философъ, и учителъ взема пушката и отива на бойното поле, и всѣкия икономически животъ на страната почти спира, дѣто два мѣсеца желѣзницитъ, не прѣвозватъ нищо почти, което е нужно за частни лица, а посвещава въ всичката си дѣйностъ само за нуждитъ на войната, въ такава една държава, потресения, разклащания на икономическото благоденствие би трѣбвало да се очаква, че ще бждатъ несравнено по-тежки, отколкото всѣкаждъ другадъ, дѣто не влизатъ въ война при такива условия.

При все това, трѣбва съ задоволство да констатираме здравотата на нашия икономически и общественъ строй; защото цифритъ — поне тъй, както тѣ се отразяватъ на постѣпления въ държавнитъ приходи — не сѣ тъй либелни и поразителни, както би трѣбвало да ги очакваме. И ето че прѣзъ мѣсець септемврий т. г. ние имаме постѣпления — нѣма да ги изброявамъ отдѣлно по глави, за да се прави специално сравнение, защото казахъ, че искамъ да направя само едно кратко изложение — ние имаме постѣпления 11,612,765 л. срѣщу 21,442,967 л. прѣзъ миналата година. Значи, имаме една загуба приблизително отъ 10 милиона лева само за мѣсець септемврий, за неговитъ 13 дена — защото до 17 септемврий животътъ на страната бѣше приблизително нормаленъ, ако не считаме сраховетъ отъ война, които управняваха извѣстно дѣйствието. Прѣзъ мѣсець октомврий ние имаме постѣпления 9,601,584 л., вмѣсто 22,439,653 л. за октомврий 1911 г. И по този начинъ за двата мѣсеца, септемврий и октомврий т. г. ние имаме постѣпвали 21,214,849 л., вмѣсто 43,882,620 л., които сѣ постѣпвали прѣзъ 1911 г. И като вземемъ и сравнимъ общия приходъ на 1911 г. отъ януарий до 31 октомврий на 1911 г. съ прихода отъ 1 яну-

арий до 31 октомври 1912 г., ще видимъ, че благодарение на излишъците, които съществуватъ отъ прѣдшествующитѣ мѣсеци, положението тази година се значително подобрява и тѣзи голѣми загуби отъ 50% по-малко въ постѣпленията отъ послѣднитѣ мѣсеци се значително уравниватъ. Така, докато прѣзъ 1911 г., отъ 1 януарий до края на мѣсецъ октомври имаме 141.991.886 л. постѣпления, прѣзъ текущата година за сѣщия периодъ имаме 132.583.797 л. — единъ недостигъ всичко отъ около 9 милиона лева, за да можемъ да стигнемъ 1911 г. Работата, обаче, е, че ние освѣтъ мѣсецитѣ септември и октомври имаме още мѣсецитѣ ноември и декември, които сѣщо, може-би, не въ такава степенъ, както прѣдшествующитѣ два мѣсеца, но сѣ пакъ ще дадатъ приблизително само половината отъ онова, което сме имали прѣзъ миналата година. И по този начинъ, ние въ края на тази година ще имаме въ приходитѣ си сигурно едно общо намаление, въ сравнение съ миналата година, отъ около 25 милиона лева. Това е злополуката, това е икономическата загуба за съкровището отъ войната.

Срѣщу тази загуба, която трѣбваше да се прѣдвиди дори въ много по-голѣмъ размѣръ, трѣбваше да се взематъ обезпечителни мѣрки и Министерството на финанситѣ взема нѣколко такива. Една отъ тѣзи мѣрки е, че се спрѣха всички постройки — които впрочемъ, и безъ мѣрките на Министерството на финанситѣ, фактически се спрѣха; спрѣха се даже и постройки на частни лица. Взеа се мѣрки да се икономисватъ веществені разходи, разходитѣ по персонала, за този именно персоналъ, който оставаше безъ работа и не можеше да принесе никаква полза на държавата. При съвокупността на така взетитѣ мѣрки, отъ които очакваме да се получи една икономия приблизително въ размѣръ на това, което нѣма да постѣпи въ приходѣ поради войната, ако тя се свърши или нейнитѣ пагубни влияния прѣстанатъ да дѣйствуватъ до 31 декември т. г., ние можемъ да разчитаме, че съ мѣрките, които сме взели ние имаме бюджетно упражненіе твърдѣ въроятнo безъ дефицитъ. И ако този резултатъ, който още отсега не можемъ съ сигурностъ да прѣдсказваме или да гарантираме, се постигне, нѣма съмнѣние, че и азъ и вие всички, г. г. народни прѣдставители, ще можемъ да посочимъ тоя фактъ, като единъ фактъ твърдѣ насърчителенъ, доказвающъ всичката жизнeностъ на нашия общественъ и държавенъ организъмъ и здравето състояние на нашитѣ финанси.

По-специално мога да дамъ на почитаемото народно прѣдставителство още слѣдующитѣ данни за постѣпленията и разходитѣ. Редовниятъ ни бюджетъ за 1912 г. е гласуванъ така: приходъ е прѣдвидено да постѣпи 190.273.440 л., а разходъ е прѣдвидено 188.929.057 л. Слѣдъ гласуването на бюджета ангажирани сѣ свѣрхсметни кредити по чл. 126 отъ конституцията, който позволява да се изразходватъ за прѣдвидени нужди максимумъ по единъ милионъ лева — 379.185 л. до 31 октомври; подиръ тази дата може-би да има още нѣкои суми. Свѣрхсметниятъ кредитъ, който бѣше гласуванъ отъ почитаемото Народно събрание въ началото на тази година отъ 2 милиона лева главно за военни нужди, и първата рата отъ окупационния дългъ на бившата Източна-Румелия, която не бѣше прѣдвидена по време съставянето на бюджета, къмъ Русия, 675.000 л. и пр. — всичко 3.203.550 л. По тоя начинъ нашиятъ разходенъ бюджетъ прѣзъ текущата година е гласуванъ на 192.511.792 л. Срѣщу този разходенъ бюджетъ до 31 октомври сѣ постѣпили 132.583.797 л. срѣщу постѣпили миналата година 141.991.886 л. Не трѣбва да ни очудва, че цифрата е много далечъ отъ нужнитѣ 192 милиона лева: причината е тази, че една голѣма частъ отъ приходитѣ на бюджета продължа-

ватъ да постѣпватъ още и прѣзъ шесттѣ мѣсеца отъ слѣдующата година; това е за прѣжитѣ данѣци. Ако има да ни очудва нѣкоя цифра прѣзъ тая година, която е най-чувствително намалѣла, то е тая отъ прѣжитѣ данѣци, постѣпленията отъ които сѣ свършено минимални, нищожни.

Трѣбва да ви кажа още една цифра — на дѣйствително произведенитѣ разходи срѣщу тия 192 милиона лева. Дѣйствително произведенитѣ разходи до 31 августъ е билъ 110.794.967 л., срѣщу постѣпления отъ 111 милиона. И остава едно надвишение на разхода надъ прихода до 31 августъ въ размѣръ 534.492 л. Това, разумѣва се, нѣма голѣмо значение, защото случайно къмъ единъ мѣсецъ могатъ да бѣдатъ повече пари въ разходъ, а по-малко постѣпили или повече въ приходъ, а по-малко въ разходъ. Повече значение има онова, което по-напрѣдъ казахъ, относително въроятността или не на единъ дефицитъ въ тазгодишното ни бюджетно упражненіе.

Независимо отъ тѣзи приходи и разходи, които се отнасятъ къмъ редовния бюджетъ на държавата, имаме още бюджетитѣ: извънредния за постройки на желѣзници, пристанища и пр., имаме извънредния бюджетъ за постройка на шосета, имаме и бюджети, които се съставляватъ отъ излишъцитѣ на миналогодишнитѣ бюджети. Ще ми позволите нажѣсо да ви цитирамъ нѣкои цифри и по изпълнението на тѣзи особни бюджети. Така напр., извънредниятъ бюджетъ за 1912 г., този, който е гласуванъ за постройки на желѣзници и пристанища, бѣше прѣдвидѣлъ въ размѣръ отъ 25.056.256 л. за разходване; отъ него сѣ разходвани, обаче, само 5.574.977 л., а другото остава. Тѣзи цифри сѣ къмъ 31 августъ; тѣ ще се измѣнятъ донѣкъдѣ къмъ края на годината, но все-таки, една значителна сума, повече отъ $\frac{2}{3}$, ще остане икономисана. Причината за тази икономия сѣ самитѣ прѣдписания на този бюджетъ, който, както си спомняте отъ миналата година, съдържае една разпорѣба, споредъ която министърътъ на финанситѣ бѣше опълномощенъ да не разрѣшава никакви разходи по този бюджетъ, макаръ и да сѣ прѣдвидени въ него, докато не се намѣрятъ срѣдства отъ консолидиранъ заемъ. Исклучения се правятъ само за онѣзи прѣдприятия, които сѣ вече залочнати. Понеже прѣзъ текущата година не можахме да сключимъ консолидиранъ заемъ, Министерството на финанситѣ трѣбваше да бди най-строго да не се захващатъ нови работи и да се не харчатъ суми освѣнъ за работи, които сѣ залочнати. По този начинъ ние можахме да намалимъ разходитѣ и да не похарчимъ сумитѣ дадени на наше разположение.

Свѣрхсметниятъ кредитъ отпуснатъ прѣзъ 1907 г. за военни поръчки отъ заема на 1907 г., по него, както и трѣбваше да се очаква въ една година на война, се изразходва почти всичко и отъ 5.594.474 л., които оставаха да се използватъ, ние използвахме 5.498.432 л. и остана свободна една сума само отъ 96.042 л.

По Министерството на общественитѣ сгради, отъ единъ тожѣ особенъ свѣрхсметенъ кредитъ за на-права на шосета, гласуванъ още прѣзъ 1906 г., въ размѣръ на 20 милиона лева, оставаше свободна една сума отъ 2.092.143 л., по-скоро може да се каже за оформяване, отколкото за изразходване; изразходвали сме само 582.580 л. и оставатъ още по този кредитъ 1.509.563 л. къмъ 31 августъ 1912 г. До края на годината не възможна е значителна промѣна, понеже отъ м. септември насамъ нищо не работимъ.

Отъ свѣрхсметнитѣ кредити срѣщу излишъка по бюджета за 1910 г., имаме два кредита въ размѣръ на 7.775.726 л., които въ по-голѣмата си частъ бѣха за военни нужди, изразходвани сѣ отъ тѣхъ 4.463.637 л. и остава единъ свободенъ кредитъ отъ 3.312.089 л.

Отъ кредититѣ отъ излишѣка на 1910 г., открити въ размѣръ на 1.826.257 л., пакъ за военни нужди, употребили сме 1.006.706 л., другото остава.

И най-послѣ, другъ единъ кредитъ откритъ слѣдъ склучване на бюджета за 1911 г., отъ излишѣка на тази година въ размѣръ на 6.816.561 л., остава почти неизразходванъ, т. е. по-право казано, той е ангажиранъ, но смѣтнитѣ още не сѫ приключени и затуй имаме окончателно оформени само 784.836 л., а 6.031.724 л. оставатъ свободни.

Резултатътъ е, че по всички тия извънредни бюджети отъ извънредни източници, а не отъ обикновенитѣ източници на редовния бюджетъ, взлизатъ общо на 49.161.420 л., сме изразходвали само 17.911.171 л., а оставатъ още въ разположение 31.250.248 л.

Независимо, т. г. народни прѣдставители, отъ всички тѣзи бюджети и цифри, които току-що ви изложихъ, смѣстуватъ разходитѣ направени по свѣрхсмѣтния предѣтъ отъ 50 милиона лева, който се гласува отъ извънредната сесия тази година за военни нужди, и други разходи въ размѣръ на около 34 милиона пакъ специално за военни нужди, които въ сѣщата сесия се гласуваха. За състоянието на тия кредити не мога да ви дамъ сега точни цифри, но мога да ви кажа, че всички сѫ похарчени — ангажирани. Доказателство на това е фактътъ, че сега ви искамъ нови 50 милиона лева, по законопроекта, който се гласува днесъ, и ще бждемъ твърди доволни, ако тѣ стигнатъ.

Тия цифри, обаче, сѫ съвършено отдѣлни отъ онова, което ще има да плащаме по реквизицията. Прѣдметитѣ, които сѫ взети въ реквизиция и на които общата стойностъ не може отсега да бжде опредѣлена точно, а може само да се каже каква е приблизително тя, защото, по причини, които сега не искамъ да издирвамъ, едната частъ отъ тия прѣдмети е останала и досега неоцѣнена и сега продължаваме да оцѣняваме, ще изискватъ за своето изплащане една сума, която може-би да надминава 150 милиона. За изплащането на тази сума, както и за всички други суми, които споменахъ по-рано, че сѫ суми специално за нуждитѣ на войната, за военни цѣли, ще трѣбва да се търсятъ парични срѣдства, очевидно не въ поземелния данѣкъ и въ редовнитѣ срѣдства на държавата, а чрѣзъ заемъ. Заемътъ, слѣдователно, си остава и за въ бждѣще, както и прѣзъ текущата година — консолидиранъ единъ заемъ за държавата — една държавна нужда въ перспектива. Всичкиятъ въпросъ е само за неговия размѣръ, защото колкото повече растатъ нуждитѣ, толкова повече ще расте и цифрата на заемотъ, който сѫ прѣдназначени да покриватъ тия нужди. Вѣрвамъ, че никой отъ васъ не може да мисли, че е възможно такива праматни суми, похарчени едновременно, прѣзъ една година, за събития, които не се повтарятъ често въ живота на народитѣ, а се случватъ въ 30, 50 или 100 години единъ пътъ, че могатъ да бждатъ покривани отъ обикновенитѣ ресурси на страната. Дакже ще кажа нѣщо повече, че тѣ не бива да бждатъ покривани отъ обикновенитѣ ресурси на държавата, защото биха спънали нормалното развитие на страната, а трѣбва да се покриватъ отъ извънредни източници и слѣдъ това погасявани въ течение на толкова досетилѣтни, колкото обикновено радѣлятъ една война отъ друга.

Относително състоянието на съкровището, т. г. народни прѣдставители, мога да ви кажа, че това състояние е напълно задоволително и, както забѣлѣзахъ миналия пътъ, то е такова, щото на мене, на когото пада отговорността на първо мѣсто за покрѣпане на всички държавни нужди, обикновени и извънредни, мирни или военни, не ми внушава абсолютно никакви опасения. Малко това. Когато азъ миналия пътъ ви казахъ, че България е мобилизи-

рана много добръ финансово за всички случайности и когато ви казахъ, че ако събитията биха наложени на България продължаването на войната, макаръ ако ще би още шест мѣсеца, ние ще бждемъ въ състояние да покрѣпимъ всички нужди, азъ ви казвамъ едно нѣщо, което е сигурно. И секретитѣ на тази сигурностъ се заключаватъ прѣди всички въ икономическата мощъ на българския народъ, който самъ притежава по-големата частъ отъ срѣдствата, които сѫ нужни за воденето на една война и които се състоятъ най-главно въ хранителни и други припаси, които този народъ не само че ги има, не само че ги притежава равномерно почти разпрѣдѣлени у всѣмъ, но обладава извънредна готовностъ, извънредна самопожертвователностъ и патриотизъмъ, да ги донесе най-бърже и съ радостъ тамъ, където тѣ се поискатъ, безъ да мисли кога ще му се платитъ, какъ ще му се оцѣняватъ и по какви цѣни ще му се платятъ. Азъ миналия пътъ ви споменахъ, че реквизиционниятъ способъ за доволстване войската е единъ осѣдителенъ способъ, но ние го намѣрихме такъвъ въ законитѣ си, войната ги заварихъ безъ да сме се прѣдварително приготвили за другъ начинъ и затова ние прибѣгнахме къмъ него. Той има всички лоши страни, за които тукъ г. Константиновъ говорѣ и за които азъ бихъ могълъ да говоря три пѣти повече отъ него, но той има това прѣимущество, въ една страна като нашата, измѣдѣлска, да дава сила на финансовата организация на държавата и да прави една държава, като нашата, независима отъ другитѣ, които бидейки по-богати, могатъ да злоупотребятъ съ своето богатство, като ще искатъ да го дадатъ на тази държава въ моментъ на най-тежко изпитание и по тоя начинъ да искатъ да инфлиантиратъ върху нейнитѣ рѣшения. И когато въ началото на войната финансите отъ странство, които божемъ сѫ изучили напѣтъ финанси и знаятъ напѣто финансово положение, прѣдсказаха намъ, както и на сръбитѣ, и на другитѣ, че се фалираме, ще се сгромолясаме прѣди всичко поради нашата финансово немощъ, тѣ се излъгаха. Излъгаха се прѣди всичко, защото не знаеха тази самопожертвователностъ, тази готовностъ на тия народи да занесатъ всичко, което иматъ, на своитѣ войници, които не сѫ нѣкои други, освѣтъ сѣшитѣ, на които принадлежатъ тия храни, и да имъ ги дадатъ въ она моментъ, когато ще има да се сражаватъ съ неприятеля, колкото се може по-близо до него. Нуждитѣ, които ние имаме, Финансовото министерство, за покрѣпане на войната бѣха главно за прѣмети на въоръженето и снаряжението. Е добръ, съ срѣдствата, които народното прѣдставителство тури на наше разположение чрѣзъ гласуванитѣ кредити и съ довѣрието, което ние намѣрихме въ странство, за да се сдобиемъ бърже срѣщу пласиране на съкровищни боеве, съ потребнитѣ суми, българската войска още отначалото на войната и днесъ още повече, отколкото тогава е въоръжена и снаряжена по такъвъ единъ пълненъ и съвършенъ начинъ, който дава познатитѣ вамъ вече резултати. И за нашата боева готовностъ днесъ мога да повторя туй, макаръ да не е отъ моята компетентностъ, което казахъ за нашата финансова мощъ, че, ако има нужда да се продължи войната, дори и шест мѣсеца още, ние имаме за продължението ѝ всичко, което е потребно.

Отъ болшинството: Bravo! (Бурни ржкоплѣскания)

Министъръ Т. Теодоровъ: Относително размѣра на пласиранитѣ съкровищни боеве считамъ за длъжностъ да съобща на народното прѣдставителство, понеже то, което гласува кредититѣ и казва „разходитѣ ще се покриватъ отъ произведението на съкровищнитѣ боеве“, има правото и нуждата да знае това, казвамъ, че имаме пласирани съкровищни

бонове на условия съвършено изгодни, подчертавамъ думитѣ съвършено изгодни, за 65 милиона лева. Тѣзи 65 милиона лева, както споменахъ, да не се смѣсватъ съ другитѣ 25 милиона, които прѣзъ течението на годината, по-рано, прѣди войната, бѣха взети, за да се употребятъ за изплащане сумитѣ по извънреднитѣ бюджети на държавата за постройкаи на желѣзници, пристанища, а така сѣщо и за снабдяване нашитѣ желѣзници съ нужния подвиженъ персоналъ. При това всичкитѣ платежи на държавното съкровище за лихви и погашения на държавнитѣ ни дългове сѣ обезпечени прѣдварително дори до края на май идущата 1913 г.

Такова е, г. г. народни прѣдставители, положението на държавата въ този моментъ, въ който имамъ дължността и честта да ви го прѣдставя, колкото се може точно, безъ никакви украшения и безъ никакви укривания. Азъ съмъ дълбоко убѣденъ, че съ гласуването на този бюджетъ отъ врѣмения $\frac{3}{12}$ и съ гласуването на другия кредитъ отъ 7 милиона лева, специално за новоосвободенитѣ земи, почитаемо народно прѣдставителство може да бѣде спокойно въ свѣстѣта си, че е дало на правителството всичко онова, което е необходимо, за да може българската държава въ нейнитѣ нови и широки прѣдѣли да се устройва, да се управлява въ духа на законността и свободата и да върви съ своето вътрѣшно устройство въ паралелъ съ оная слава, съ която нашитѣ войници увѣнчаха българското име на бойното поле. (Ръкоплѣскане отъ болшинството) Съ тѣзи срдѣства нито единъ клонъ отъ държавното управление нѣма да почувствува ни най-малко стѣснение, ни най-малко лишение, а населението въ освободенитѣ земи ще почувствува голѣмата разлика, която е настанала между онова управление, при което то е изнемогвало отъ вѣкове, и новото управление, подъ което то се намира отъ недѣли или мѣсець. И когато въ втората половина на тази сесия ние излиземъ съ единъ окончателенъ бюджетъ, който ще държи вече смѣтка въ по-обширни размѣри, за по-обширно и пълно удовлетворяване на всички икономически и културни нужди на новоосвободенитѣ земи, въ тази широка степенъ, въ която тѣ сѣ бивали удовлетворени тукъ, ние всички ще можемъ да поздравимъ себе си съ хубавото освободително дѣло, на което сме зрители и автори и ще можемъ да считаме, дѣйствиелно, че малката България е станала велика България. (Продължителни ръкоплѣскания отъ болшинството)

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата търновскитѣ народенъ прѣдставителъ г. Никола Константиновъ.

Н. Константиновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Взехъ думата, за да направя нѣкои бѣлѣжки само по чл. 3 отъ настоящето прѣдложение.

Напълно съмъ съгласенъ съ мотивитѣ, които ни изказа г. финансовиятъ министъръ за поискването на $\frac{3}{12}$ отъ текущия бюджетъ за идущата година. Тази мѣрка напълно се оправдава отъ обстоятелствата, които ние прѣживяваме. Даже азъ бихъ отишълъ по-нататъкъ: азъ считамъ, че това, което г. финансовиятъ министъръ нарече като загуба отъ 25 милиона лева за бюджета, недоимъкъ до края на ноемврий, че то ще бѣде незначително намалено, тъй като краятъ на ноемврий е послѣдната дата отъ събирането на данъцитѣ, но тѣзи 25 милиона лева не сѣ загубени пари: тѣ сѣ недобори, които ще се събератъ прѣзъ 1913 г.

Прѣди да поговоря по чл. 3 отъ прѣдложението, което азъ считамъ, че трѣбваше да бѣде като законопроектъ, за да мине на три четения, а не само на

едно четене, тъй като то е като продължение на законопроекта за бюджета, ...

Министъръ Т. Теодоровъ: Безразлично е, може да мине и на три четения.

Н. Константиновъ: ... считамъ себе си за дълженъ да дамъ пояснение по разискванията, които станаха онзи день по законопроекта за кредитъ отъ 50.000.000 л. Азъ никакъ не казахъ, че българскитѣ народъ не желае или роптае да дава реквизиция, нито казахъ нѣщо обидно за славната и храбра наша армия, нито пъкъ нѣщо се занимахъ съ персонала по желѣзницитѣ, който билъ работилъ денонощно. Искамъ да констатирамъ само този фактъ, а това, което съмъ говорилъ, то е стенографирано и нѣма защо да се повръщамъ върху него. Съ голѣмо удоволствие, обаче, дълженъ съмъ да съобщя, че тѣзи разисквания, които повдигнахъ азъ тукъ, имаха добри резултати. Азъ получихъ вчера една телеграма отъ полския воененъ прокуроръ въ Русчукъ г. подполковникъ Жостовъ, въ която се казва: (Чете) „Въ прокуратурата не сѣ постигнали оплаквания и нѣмамъ никакви свѣдѣния за противозаконни дѣйствия на органитѣ на реквизицията въ Търновско, за които сте говорили въ Народното събрание. Моля, изпратете ми даннитѣ, които имате, за да възбуда незабавно углавно прѣслѣждане противъ всички провинени лица. № 428“. Това ме радва, защото ви казахъ, г. г. народни прѣдставители, защото виждамъ, че има вече нѣщо да се прави, че има едно желание да излизатъ на лице, на мегданъ, противозаконнитѣ нѣща, за които азъ намекахъ.

Сега, г. г. народни прѣдставители, искамъ да обърна вашето внимание върху чл. 3 отъ това прѣдложение, което сега е прѣдметъ на разискване. Въ чл. 3 се казва: (Чете) „Разрѣшава се на министритѣ да събиратъ приходитѣ за 1913 г. възъ основа на съществующитѣ закони и правилници.“

Очевидно, тукъ не се говори за $\frac{3}{12}$, а за пълната сума. И щомъ се казва, че приходитѣ на държавата ще се събиратъ по съществующитѣ закони, значи, всичкитѣ закони за данъцитѣ, които съществуваха прѣзъ 1912 г., ще останатъ въ сила и за 1913 г. Това е една голѣма несправедливостъ, защото самъ г. финансовиятъ министъръ завчера намекна, че той се стараелъ, доколкото е възможно, съ голѣма справедливостъ да се събиратъ данъцитѣ и доколкото е възможно да се не притѣсняватъ тѣзи данъкоплатци до размѣръ на сумата, която тѣ има да получаватъ за прѣдметитѣ, дадени като реквизиция. То бѣше казано тъкмо тогава, когато той обясняваше, че реквизицията ще бѣде платена и като-че-ли азъ съмъ казалъ какво българскитѣ народъ се бои, че нѣма да бѣде платена.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателъ г. Г. Згуревъ)

Г. г. народни прѣдставители! Това разпореждане на г. министра на финанситѣ, да не се стѣсняватъ данъкоплатцитѣ до размѣра, който тѣ иматъ да взематъ по реквизицията, не се прилага; то не е извѣстно въ бирничествата, нито пъкъ може да се прилага при съществуването на друго едно циркулярно, издадено на 30 септемврий отъ министерството, разпорежда, данъцитѣ да се събиратъ, както досега, и на края на това циркулярно е казано: „който отъ бирничитѣ ще покаже малодѣятелностъ или слабодѣятелностъ ще бѣде уволняванъ“. Можете да си прѣдставите, тогава, че като се събиратъ тѣзи данъци по съществующитѣ закони, ще ли тѣзи данъкоплатци да бждатъ освободени до нѣкакъвъ размѣръ на своитѣ реквизиционни вземания, когато слабата дѣятелностъ на бирника го заплашва да го изпроводи тамъ, отдѣто той по единъ или другъ начинъ

е сколасал да се отърве и намѣсто да отиде въ войската, записал се е бирникъ; разбира се, на помощ му идатъ и кметътъ, и секретаръ-бирникътъ, които също така сж освободени, по сжщитѣ условия. И при събирането на данъцитѣ по сжществуващитѣ закони, безъ съмнѣние е, че ще се събиратъ и глобитѣ, защото бирникътъ е отговоренъ за точното спазване на законитѣ; слѣдователно, и глобитѣ ще се събиратъ. По-нататкъ, г. г. народни прѣдставители, не само че не се е прилагало това циркулярно разпореждане на г. министра, което казва, че ще се взематъ подъ внимание вземанията на данъкоплатциѣ до размѣръ на тѣхнитѣ вземания отъ реквизицията, но не сж били изпълнявани исканията, категоричнитѣ искания на закона за реквизиране коне. Въ чл. 41 на този законъ е казано, че изплащането на реквизиранитѣ коне ще стане по специални нареждания отъ министерството, а чл. 42 казва, че реквизиционнитѣ квитанции за конетѣ се приематъ отъ бирничествата като пари. Въпрѣки това, напѣтитѣ чиновници, както знаете, не прилагатъ законитѣ безъ да иматъ специална заповѣдъ, защото тѣ сж формалисти, тѣ ги е страхъ отъ централното управление. Запитватъ въ Финансовото министерство: „Да приемемъ ли тѣзи квитанции като пари, както нѣмсе чл. 42 отъ закона?“ На това запитване отговарятъ съ депеша № 13.281 отъ 27 ноемврий, подписанъ за министъръ нѣкой си Кадаровъ: „Не може да ги приематъ, Министерството ще разпреди кога да ги плащатъ“. Съ една рѣчь, когато попитатъ въ Министерството на финанситѣ да прилагатъ ли чл. 42 отъ закона за реквизицията, отговарятъ: „Нѣма да го прилагате, ние ще се разпоредимъ по чл. 41“. Така че, всѣчки усилия на г. министра да покаже надлежната справедливостъ, да приложи желаната отъ него справедливостъ при събирането на даждията, не може да бѣде постигната съ тѣзи разпоредби, които се правятъ отъ чиновницѣтъ въ самото министерство, които, разбира се, издаватъ заповѣдъ до подвѣдомственитѣ тѣмъ чиновници. Азъ не искамъ да кажа, че не трѣбва да се събиратъ данъцитѣ. Считамъ, че данъцитѣ трѣбва да бѣдатъ платени, именно въ това врѣме всѣки единъ данъкоплатецъ да даде каквото може. Но по този начинъ да се събиратъ данъцитѣ съ заплашване бирника, че той ще бѣде уволненъ и съ заплашване данъкоплатеца, че ще бѣде глобенъ, то не значи нищо друго, освѣтъ, освобождавайки втората половина на България отъ турцитѣ, да хвърлимъ първата половина на България въ рацѣтъ на лихвари и зеленичари. Това е моето заключение отъ тия разпоредби по Финансовото министерство, и азъ бихъ молилъ г. министра на финанситѣ, или чрѣзъ една декларация тукъ, или вжтрѣ въ комисията, да уредѣше този въпросъ, да се изпълнѣше законътъ за изплащане реквизиционнитѣ квитанции за конетѣ, казвамъ само за конетѣ, още сега, данъкътъ да се събира, но безъ глоба. Защото нѣма никакъвъ резонъ, никакво основание, на което да се опремъ и да поискаме глоба за едно врѣме, когато е било невъзможно даже да си плати човѣкъ данъка. Прѣдставете си, г. г. народни прѣдставители, случай между 17 и 30 септемврий. 30 септемврий е срокътъ на втората рата на изплащане данъка. Между 17 и 30 септемврий нѣмаме даже органитѣ, на които биха желали да си платятъ данъцитѣ — всѣки се бѣше замислилъ кой кмѣтъ да отиде, кой кмѣтъ да се яви въ частъта си, кой да намѣри брата си, кой да телеграфира на дѣщата си, кой да прибере това-онова — както и да е, имаше една суматоха, самитѣ чиновници ги нѣмаше на мѣстата имъ, за да могатъ да получатъ пари. При такъвъ положение, когато човѣкъ не е ималъ, при най-добрата си воля, възможностъ да изплати, да го глобите, азъ мисля, че това е свършено незаконно. Наистина, законно е да се взематъ глобитѣ,

защото е писано въ закона, но тѣй сжщо сж писани въ закона много нѣща, а вне направихте отстъпленія отъ закона, съ намѣрение да поискате одобрението на Народното събрание. Сжщо така може да се направи и по отношение на глобитѣ. Ще се каже, г. г. народни прѣдставители, че като нѣма страхъ отъ глоба, не ще има постѣпления отъ данъцитѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Никой нѣма да внася.

Н. Константиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ въ това нѣщо се съмнѣвамъ, да-ли ще излѣзе така.

Министъръ Т. Теодоровъ: Вие сте единъ, който нѣма да платите. Ще кажете щомъ нѣма глоба, по-дирѣ ще платя.

Н. Константиновъ: Не се знае, г. министре. Азъ мисля, че българскиятъ данъкоплатецъ . . .

Министъръ Т. Теодоровъ: Ще кажете лихви има.

Н. Константиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Не вѣрвамъ всѣчки български данъкоплатци да сж лихвари. Азъ зная много хора, хора българи, православни, добри граждани, наши селяни, които, като пипнатъ паричата на ръка, бързатъ да си изплатятъ данъка да имъ поолекне. Това е отличителна черта на българския народъ. Който е ходилъ изъ сръбата на българския народъ, който е видѣлъ българския народъ, който е сръщалъ бабички да събиратъ пари за данъкъ, той знае какъ се плаща данъкътъ. Азъ ви увѣрявамъ въ това нѣщо, че нѣма българинъ, особено между нашето селско население, който да направи смѣтка за лихвитѣ. Азъ съмъ напълно увѣренъ, че щомъ мене единъ нѣтъ прѣзъ рѣката му парича, той си плаща най-напрѣдъ данъка, да се избави.

Д. Ганчевъ: Да не дойде бирникътъ да му продава чергитѣ.

Министъръ П. Абрашевъ: За гражданитѣ?

Н. Константиновъ: Сега, г. г. народни прѣдставители, ако е въпросъ за гражданитѣ . . .

Министъръ Т. Теодоровъ: Селянитѣ плащатъ редовно.

Н. Константиновъ: . . . увѣрявамъ ви, че и по градищата, тѣзи, които не се занимаватъ съ лихварство, тѣ ще си платятъ, а тѣзи, които се занимаватъ съ лихварство, тѣ пътъ не могатъ да не бѣдатъ прѣбрамени, за да си не платятъ. Азъ мисля, че ако трѣбва да се направятъ облекчения за хората, които отидоха въ редоветѣ на войската, то трѣбва да се направятъ облекчения и за тѣзи, които останаха да возитъ нужното продоволствие за войската. Нѣмаме между българския народъ хора, които да не бѣха участвували въ войската, както ни каза завчера г. министърътъ на финанситѣ, че даже и тия, които бѣха назначени по реквизицията, и тѣ си изпълниха дълга, даже имало нѣкои отъ тѣхъ умрѣли. Нѣкои возиха реквизиция, нѣкои отидоха въ обоза, нѣкои отидоха по друга работа, съ една рѣчь нѣмаше свободенъ човѣкъ, и женитѣ, и дѣцата взеха участие въ изпълнението на тая работа. И азъ мисля, че трѣбва да се отдаде справедливостъ всѣкому, и съмъ напълно убѣденъ, че и безъ глобитѣ толкова данъци ще постѣпватъ въ хазната, колкото и съ глобитѣ. Е добръ, нередовнитѣ данъкоплатци не ще могатъ да платятъ, разбира се, каквито щете глоби да имъ турите. Тѣзи, които нѣматъ физическата въз-

можност да се завърнатъ въ къщата си тукъ, разбира се, не ще могатъ да платятъ, но когато ти стегне бирникътъ, отъ страхъ, че ще го уволнятъ отъ служба, и секретарь-бирникътъ и кметътъ, когато ще му даватъ съдѣйствие отъ сѣния страхъ, то се разбира, че и дѣцата, и жената, и майката, и бабичката, които сѣ останали, ще потърсятъ лихваря или зеленичаря да му продадатъ нѣщо или да взематъ подъ нѣкое условие пари, за да изплатятъ данъка. Такова е моето мѣнение, и азъ мисля, че отговарямъ дѣйстви-телно на една нужда народна и бихъ молилъ г. министъра на финанситѣ да се съгласи въ комисията, какъ ще се уреди този въпросъ, тукъ съ една декларация ли ще се уреди или друго-яче, но да се тури въ изпълнение това негово желание, което той е изказалъ съ туй циркулярно, за което той завчера говори тукъ, въ Народното събрание, и което въ бирничествата не е извѣстно. Ако това циркулярно бжде приложено, г. министре, въ тази смисълъ, че не трѣбва да бждатъ притѣснявани данъкоплатците до размѣра, въ какъвто тѣ иматъ да взематъ по реквизицията, тогава именно азъ ви увѣрявамъ, че нѣма да получите нищо, защото полѣмо болшинство отъ българския народъ има да взема повече за реквизиция, отколкото данъкъ да дължи. Азъ не бихъ желалъ да правя такава снѣнка на г. министъра на финанситѣ; азъ говоря само да се приложи законътъ, колкото се касае до реквизиционнитѣ квитанции за коне, защото тѣ трѣбва да бждатъ платени и по законъ, и по право, а пъкъ колкото се касае до другата реквизиция, тя ще се изплати по реда си, какъвто редъ ще се нареди за цѣлата реквизиция. Единъжъ вие признаете квитанциитѣ за конетѣ като пари, ще облекчите хората въ изплащането на данъцитѣ; единъжъ вие изплатите квитанциитѣ за конетѣ, хората ще иматъ възможностъ да си набавятъ какви-тодѣ малки кончета или волчета, или какво-годѣ, ще занесатъ на пазара храна, ще я продадатъ и ще платятъ данъка. Този е начинътъ, по който азъ мисля, че ще се достигне по-скоро цѣльта, да постъпятъ колкото е възможно повече пари въ казната, което е и желателно, което не се отказва отъ никой българинъ, което е желание на цѣлия български народъ, да даде пълна възможностъ, както на финансовия министъръ да изпълни своитѣ обязанности, така и прѣдъ себе си то да отговори на задълженията, които има като гражданинъ на свободна България.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Обявявамъ дебатитѣ за прѣкратени.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ ще искамъ да дамъ обяснения по този поводъ.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Уважаемиятъ търновски народенъ прѣдставителъ г. Константиновъ по поводъ на това рѣшение направи двѣ бѣлѣжки. Именно, той каза, че е желателно сумитѣ, които се дължатъ за реквизиранитѣ коне, да се изплащатъ веднага. Дѣйствително, това негово желание е основано на чл. 42 отъ наказателнитѣ разпоредби на правилника за изплащане реквизицията. Азъ мисля, че това разпореждане, което има въ самия правилникъ, има сила на законъ и ние ще се постараетъ да го изпълнимъ. Случаятъ, за който той ми говори, не ми е извѣстенъ, не е дошълъ до менъ.

Н. Константиновъ: Азъ казахъ, че главниятъ секретаръ Кацаровъ бѣше подписалъ за министъра.

Министъръ Т. Теодоровъ: Послѣ, има единъ въпросъ за прѣдварително привеждане въ извѣстностъ,

какво е реквизирано, отъ кого и какъ е оцѣнено. Защото трѣбва да признаемъ, че при реквизирането сѣ ставали не само тѣзи неправди, за които говори г. Константиновъ, но сѣ станали и други неправди. Имаме цѣлъ редъ случаи, дѣто хора сѣ идвали да молятъ да реквизирантъ прѣдмети и сѣ имъ ги реквизиранли по домашенъ начинъ, като се поставяли цѣни, които нѣматъ друго обяснение, освѣтъ желанието да се ограби съкровището.

Н. Константиновъ: Има и това.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ знамъ лично такива случаи, дѣто сѣ идвали да молятъ: елате да реквизируете отъ моя дюкянъ всички прѣдмети, които не струватъ, да ги гудятъ по една цѣна, като най-доброкачествени и да взематъ три пѣти повече пари.

Н. Константиновъ: Именно, това казвамъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Знаемъ хора, които сѣ искали да взематъ отъ магазинитѣ имъ всичкитѣ имъ дрехи, палта и панталони, за да могатъ да направятъ единъ добъръ альпшъ-верипшъ, понеже въ врѣме на война нѣма на кого да ги продаватъ.

И имаме реквизиранли прѣдмети, които не струватъ толкова, колкото сѣ оцѣнени. Върху всичко това, г. г. народни прѣдставители, ще стане една най-безпристрастна анкета. Прѣдно ще бжде — за да не употребя друга дума — да се онеправдаятъ онѣзи добри български граждани, отъ които сѣ вземани прѣдмети за реквизиция въ такава една крайна нужда, каквато е войната, да не имъ се плати напълно онова, което имъ се дължи. Азъ не вѣрвамъ да се намѣри единъ финансовъ министъръ или какъвъ да е другъ министъръ, или народенъ прѣдставителъ, който да може да помисли противното. И отъ моя страна азъ ви правя тая декларация, че докато съмъ министъръ и доколкото отъ мене ще зависи, азъ ще се постарая — и миналия пѣтъ го казахъ — всички ония български граждани, които сѣ дали дори една игла за войната, да се обезпечатъ напълно и справедливо. Обаче мой дългъ е, и вашъ дългъ е, също така, да внимавате да не би съ тази готовностъ на държавата да плати всичко, което е вземано реквизиция, да се злоупотѣби, и хора отъ съмнително нравствено качество да използватъ такъвъ важенъ моментъ, за да ограбватъ казната. Ето защо, ако има реквизиранли прѣдмети, които сѣ оцѣнени правилно по врѣме на реквизирането и нѣма никакъвъ споръ и съмнѣние върху редовността на квитанциитѣ — самитѣ квитанции не сѣ бѣли книги, ами сѣ редовни и нѣматъ нужда отъ никаква проверка — ще ги изплатимъ веднага.

Колкото се касае до другото искане на г. Константинова — глоби да не се събиратъ — азъ не можахъ това да го направя, както и той самъ призна, защото законътъ казва, че глобитѣ се дължатъ. Трѣбва едно Народно събрание да рѣши това нѣщо, че въ отдѣлни случаи, при еди-кой-си обстоятелства, за еди-кой-си хора, за еди-кой-си надежи, глоба да не се взема. Но мисля, че сега ние не трѣбваше да се занимаваме съ този прѣдметъ. Азъ нѣма да бжда противенъ да се отмѣнятъ глобитѣ единъ денъ и ако сѣ събрали да се повърнатъ, или зачетатъ срѣщу бждѣщи данъци на всички ония хора, които по врѣмето, когато е изтекълъ срокътъ за плащането, сѣ били подъ знамената. Обявявамъ даже да внесе въ Народното събрание такова законоположение — ако не ме изпрѣвари други — и мисля, че е мой дългъ да го направя; но нѣма да го направя прѣдварително, и общо за всички, които до 30 септемврий не сѣ си платили данъка, да не плащатъ глоба, защото знамъ, че има много български граждани, отъ тѣзи именно, които не сѣ отишли подъ знаме-

ната, по една или друга причина, които сж достатъчно охотни не само да платят въ срокъ даядните си, ами да могат да направят и на държавата заемъ съ лихва или безъ лихва, какъто нѣщо ние не сме искали, и при все това, ако знаятъ, че падежътъ не е задоволителенъ и нѣма глоба за просрочването, нѣма да си платятъ даядните. Азъ зная единъ случай, дѣто състоятелно лице само призна прѣдъ мене, че се ползува отъ отсрочката, мораториума, за да не плати даядните си въ срокъ. Защо? Защото всички хора не плащали. И понеже зная, че това е така, общо законоположение не бихъ прѣдложилъ и не бихъ се съгласилъ да се узакони сега, да се освободятъ отъ глоба всички, безъ изключение. Но слѣдъ свършването на войната, когато ние ще трѣбва да се занимаваме съ всички флани и ранички, нанесени на организма на държавата, на обществото на уурѣжденията, или на отдѣлнитѣ лица, едно по едно ще дойдемъ и тамъ, и това ще можемъ да го направимъ безъ никакво колебание и никакъвъ уурѣбъ за интереситѣ на хазната, защото тия интереси изискуватъ на всѣкого да се признае законното и справедливото. Ето защо азъ задържамъ тия глоби, макаръ че и други ме молиха да не ги задържа, понеже съмъ увѣренъ, че дори и двата милиона, които постѣпиха отъ прѣки данъци за двата послѣдни мѣсеца, въѣето прѣдвиденитѣ да постѣпятъ 12 милиона, нѣмаше да постѣпятъ, ако нѣмаше прѣписането за глобата. Азъ въ това тѣй съмъ увѣденъ, че никакви увѣрения на г. Константинова не могатъ да ме поколебаватъ. Ако кажемъ сега, че срокътъ не е задължителенъ за плащането на данъцитѣ, то е същото ако кажемъ, че за просрочването нѣма да се плащатъ никакви глоби, тогава само онѣзи ще платятъ, които сж принудени да прѣдставятъ нѣкакво удостоверение за друга пѣль, че сж платили даядните си, а никой доброволно нѣма да отиде да го плати. Така сме си ние; една несъмнѣно лоша черта, но черта, и трѣбва да държимъ смѣтка за нея. И послѣ това, не би било справедливо, защото има много хора — азъ ще ви приведа, напр., нашитѣ мюсюлмани отъ нѣла източна България, които не сж отишли на бойното поле, защото не се взематъ войници, които подлежатъ да плащатъ нѣкои данъци, напр. военния или поземелния, и които, бидейки у себе си твърди охотни прѣзъ това врѣме, защо да не си платятъ и тѣ данъцитѣ въ срокъ, и ако не ги платятъ въ срокъ, защо да не платятъ 5% глоба? Азъ се питамъ, защо единъ търговецъ като г. Константинова, или единъ чиновникъ, държавенъ служителъ като мене, или нѣкой други, да не си платимъ въ срокъ даядните, или ако не ги платимъ въ срокъ, защо да не платимъ 5% глоба?

Ето защо, този въпросъ нѣма нищо общо съ гласуването сега $\frac{3}{12}$ отъ бюджета за 1912 г., които искаме да приложимъ за първитѣ три мѣсеца на слѣдующата година, и за това, прѣдлагамъ да остане прѣдложението на г. Никола Константиновъ като едно пожелание, за което ще държимъ смѣтка и въ свое врѣме да направимъ нѣщо, но само за онѣзи, които сж били подъ знамената, подъ една или друга форма — било че сж прѣвозвали прѣдмети или че сж отсъствували отъ къщата си прѣзъ врѣмето, когато е подлежало да изплатятъ данъка си. То ще бѣде едно опрощение на глобитѣ или единъ видъ мораториумъ, но мораториумъ по отношение на срока на плащането на данъцитѣ. Но за такова едно законоположение се изискува по-специално изучаване и по-точно прецениране отъ онова, което бихме могли да направимъ сега, и нѣма защо да го правимъ сега при гласуване $\frac{3}{12}$ отъ бюджета, защото е единъ прѣдметъ съвършено самостоятеленъ.

Относително случаитѣ, когато извѣстни лица сж дали реквизиция да не бѣдатъ обезпокоявани да плащатъ даядните си, азъ имамъ направено по-

добно разпореждане, но то е конфиденциално и се отнася повече до окръжитѣ на Южна-България, дѣто дѣйствително реквизицията бѣше повече масова и безпощадна и дѣто дѣйствително хората сж се намѣрили въ голѣма мѣнчотия да плащатъ даядните си. Тамъ азъ дадохъ наставление, че ако има лица, които сж дали реквизиция и сега сж затруднени, бирницитѣ да не ги безпокоятъ. Но това е една административна разпоредба, която има сила само до ново разпореждане. Когато ние си влѣземъ въ нормалния животъ и нѣма да съществуватъ тия причини, които сега съществуватъ въ врѣме на война, ще се даде разпореждане за събиране на данъцитѣ, а пѣкъ реквизицитѣ ще се изплащатъ отдѣлно; не съмъ, обаче, давалъ разпореждане да се прави окончателна ликвидация между данъцитѣ и дължимото по реквизиция, защото не е работа на бирницитѣ да правятъ тая ликвидация. И на прѣдъ ви казахъ, че тая реквизиция може да възлѣзе на 120 милиона и отъ прѣвитѣ данъци нѣма да можемъ да я изплатимъ никога и нѣма да чакаме да я изплатимъ по този начинъ — срѣну данъцитѣ на хората — а ще я изплатимъ по особенъ редъ, отъ особени извънредни суми, които ще добиемъ чрѣзъ заемъ.

И тѣй, азъ ходатайствувамъ да се приеме законопроектътъ безъ да се праща той даже на комисия, а да стане и второто му четене сега, слѣдъ приемането му на първо четене, защото самото законоположение е отъ бързъ характеръ. Нѣма защо да се праща на комисията; на комисията се пращатъ законоположения, които иматъ повече членове и могатъ да се измѣняватъ, видоизмѣняватъ и пр.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Ще се гласува. Повдига се въпросъ за разглеждане прѣдложенето на три четения.

Министъръ Т. Теодоровъ: Сѣ едно — може да мине и на три четения. Сега да се приеме на първо четене.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Моля онзи г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни да се приеме този законопроектъ за гласуване кредитъ за първитѣ три мѣсеца отъ 1913 г. въ размѣръ на $\frac{3}{12}$ отъ кредититѣ по редовния и извънредния бюджети и по бюджетитѣ на фондоветѣ за 1912 г., тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събраието приема.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ ще моля да стане и второто четене сега.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Ще се гласува това прѣдложение.

Кои то г. г. народни прѣдставители сж съгласни да стане сега и второто четене на законопроекта, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събраието приема.

Моля г. докладчика да го прочете.

Докладчикъ М. Гайдовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за гласуване [кредитъ за първитѣ три мѣсеца отъ 1913 г. въ размѣръ на $\frac{3}{12}$ отъ кредититѣ по редовния и извънредния бюджети и по бюджетитѣ на фондоветѣ за 1912 г.“

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Моля онзи г. г. народни прѣдставители, които приематъ заглавието на законопроекта, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събраието приема.

Докладчикъ М. Гайдовъ: (Чете)

„Чл. 1. Разрѣшава се на министритѣ кредити да извършватъ разходи за първитѣ три мѣсеца отъ

1913 г. въ размѣръ на $\frac{3}{12}$ отъ кредититѣ по редовния и извънредния бюджети на царството и по бюджетитѣ на фондоветѣ за 1912 г., като оставатъ въ сила всички постановления, съдържащи се въ тия бюджети“.

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 1 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Докладчикъ М. Гайдовъ: (Чете)

„Чл. 2. Прѣдоставя се на министра на финанситѣ правото да разрѣшава да се ангажира държавното съкровище въ разходи за веществени разноси по-големъ отъ $\frac{3}{12}$ отъ кредититѣ за 1912 г., за всѣки случай поотдѣлно, въ онѣзи случаи, когато прѣдвиденитѣ по бюджета на 1912 г. веществени разходи по естеството си, или поради по-рано поети чрѣзъ договори задѣлжения или по силата на специални законоположения, подлежатъ да бждатъ удовлетворени прѣзъ първитѣ три мѣсеца на годината въ размѣръ по-големъ отъ $\frac{3}{12}$ части.“

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 2 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Докладчикъ М. Гайдовъ: (Чете)

„Чл. 3. Разрѣшава се на министритѣ да събиратъ приходитѣ за 1913 г. възъ основа на съществуващитѣ закони и правилници.“

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 3 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Сега ще прѣминѣмъ къмъ слѣдующата точка на дневния редъ — избирање комиссия по управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове. Г. г. народни прѣдставители! Тая комиссия ще трѣбва да се избере на основание чл. чл. 8 и 9 отъ закона за управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове. Редътъ, по който се избира тая комиссия, не е посоченъ въ тоя законъ. Казано е, че тая комиссия се състои отъ четирма души, двама отъ които се избиратъ отъ меншеството, слѣдователно, и двамата трѣбва да изхождатъ отъ малцинството и се избиратъ само отъ него. Азъ ще моля Събранието прѣдварително да опрѣдѣли начинъ, по който ще стане избирањето на комисията. Най-напрѣдъ за избора на двамата членове отъ комисията, които трѣбва да се избиратъ отъ болшинството казахъ, че не е указанъ начинъ, по който ще се извърши тоя изборъ.

Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Г-да! Очевидно е, че изборътъ трѣбва да стане по слѣдующия начинъ: двѣтѣ лица трѣбва да бждатъ посочени отъ меншеството, отъ малцинството, и това е направено нарочно, защото, ако болшинството избира измежду меншеството, може да избере такива хора, които сѣ на болшинството най-приятни и удобни. Искано се е тукъ обязательно малцинството да бжде добръ прѣдставено, наравно съ болшинството, въ една работа

на контролъ, който контролъ трѣбва да бжде строгъ, и колкото е по-строгъ, толкова е по-добръ, защото отъ строгъ контролъ не мога да си прѣдстава да има врѣда, отъ небрѣженъ, да; отъ небрѣженъ контролъ всичко става, всичко е възможно, но отъ строгъ контролъ, не може да има врѣда. И заради туй мисля, че трѣбва да се направи така: да се даде отидиъ сега на групитѣ отъ малцинството да се свърѣдятъ помежду си, и водачитѣ на това малцинство да заяватъ на прѣдседателството, кои лица сѣ избрали, и тия двѣ лица, избрани отъ тѣхъ, ще се прокламиратъ само отъ прѣдседателя, а другитѣ двама ще се посочатъ отъ бюрото, или пъкъ ако Събранието пожелае, могатъ да бждатъ избрани съ явно или тайно гласоподаване.

С. Консуловъ: Да се посочатъ отъ бюрото.

Министъръ Т. Теодоровъ: По-хубаво ще бжде, понеже работата не е отъ бързъ характеръ, да се остави за идното засѣдание и въ понеделникъ групитѣ отъ малцинството да посочатъ двѣ лица за членове на тази контролна комисия, а пъкъ бюрото ще прѣдложи тогавъ двама отъ болшинството.

И тѣй, понеже цѣлиятъ дневенъ редъ се изчерпа, и това ще остане за идното засѣдание, азъ мисля, че може да се вдигне засѣданието сега, като се постави на дневенъ редъ за идущето засѣдание отговорътъ на тронното слово.

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Тогавъ, ще моля народнитѣ прѣдставители да вопиратъ прѣдложението на г. министра, щото избирањето членоветѣ на тази контролна комисия да остане за идното засѣдание.

Обаждатъ се отъ болшинството: Прието.

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Съ това се изчерпва дневниятъ дневенъ редъ, г. г. народни прѣдставители, и остава да наредимъ дневния редъ за идното засѣдание, което ще стане въ понеделникъ, съгласно правилника.

На първо мѣсто да се постави отговорътъ на тронното слово.

Заяви ми се отъ г. докладчика на комисията по провѣрката на изборитѣ, че нѣкои избори сѣ готови за докладване. Моля Събранието да приеме, щото и провѣрката на тия допълнителни избори да бжде поставена също така на дневенъ редъ за въ понеделникъ.

Слѣдъ това, съобщенитѣ днесъ законопроекти отъ Министерството на финанситѣ, които се съобщиха прѣди малко и раздадохъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, ще моля също така да бждатъ поставени на дневенъ редъ за въ понеделникъ на първо четене. Тѣ сѣ: законопроектътъ за заплатитѣ на чиновницитѣ и служащитѣ по гражданското вѣдомство прѣзъ врѣме на военното положение, бюджета-проектътъ на новоосвободенитѣ земи за $\frac{3}{12}$ мѣсеца, а също така и допълнителниятъ свѣрхсметенъ къмъ бюджета за 1912 г., на сума 767.850 л.

Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ тѣй наредения дневенъ редъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Обявявамъ засѣданието за закрыто.

(Закрыто въ 4 ч. 50 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующи подпрѣдседатели: { А. Буровъ.
Г. Згуревъ.

Секретаръ: М. Гайдовъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гължбовъ.